

М. В. Попович

Антикомунізм

АНТИКОМУНІЗМ (від [анти...](#) і лат. communis – спільний, загальний) – у широкому розумінні – політична течія, що заперечує доктрину комунізму, тобто ідею насильницького встановлення загальної майнової рівності через усупільнення принаймні основних засобів виробництва. Антикомуністичними в такому заг. значенні слова були не тільки правоконсервативні або ліберальні ідеології та політ. організації, а й ліві, зокрема соціаліст. течії. Так, ідеологію і практику рос. комуністів рішуче засудив один із лідерів світ. соціал-демократії К. Каутський ще 1918 (кн. «Диктатура пролетаріату», що стала об'єктом брутальн. критики з боку В. Леніна – див. його «Пролетарська революція і ренегат Каутський», 1919). Серед найглибших критиків комунізму були ліві франц. філософи і політ. мислителі А. Камю та Ж.-П. Сартр, ліві англ. письменники Дж. Орвел, О. Гакслі та ін. Серед непримирен. критиків комунізму – міжнар. соціаліст. діяч і публіцист, українець *Віктор Серж* (справжнє прізвище Кибальчич). В укр. суспільно-політ. думці критич. аналіз комунізму на демократ. платформі здійснювали *І. Франко* (ст. «Що таке поступ?», «Поза межами можливого»), у діаспорі *І. Лисяк-Рудницький* (ст. «Обережно з утопіями!»), у дисидент. літературі – *Ю. Бадзьо* (монографія «Право жити»). У критиці комунізму представники демократ. течій указують як на гол. його істор. ваду – зневаження засадничих прав і свобод індивіда, здобутих людством на шляху прогресу цивілізації. Нехтуючи гуманіст. принципами (хоч у теорії він декларує сусп. ідеал «царства свободи» як «натурального гуманізму»), марксист. комунізм у своїй практиці ціною створення нелюдського тоталітар. режиму насильниц. чином розв'язав деякі соц. проблеми, породивши нові глибокі сусп. суперечності. Це й стало визначал. причиною краху «реального соціалізму» на межі 80–90-х рр.

У вузькому значенні слова А. – оцінка комунізму з правоконсервативних позицій, що служить підставою для критики будь-якого ліберального та лівого руху. За праворадикал. критикою комунізму приховується неприйняття самої ідеї соціально солідар. суспільства, усіляких форм захисту бідних, соціально упосліджених груп, класів і прошарків населення, гноблених та принижуваних етніч. меншин тощо. Агресивний і войовн. А., критикуючи комуніст. спроби ліквідації бідності шляхом насильниц. зрівнювал. перерозподілу власності та її одержавлення, використовує страх власника перед можливими посяганнями

незаможних для боротьби проти будь-яких спроб сусп. обмеження приват. інтересів та егоїст. прагнень. У результаті в комунізмі звинувачують усіх лівих, лібералів та інтелігентів. Найповнішим виразником ідеології і політики праворадикал. А. був у 20 ст. фашизм у різних проявах, найжорстокішим з яких став нім. націонал-соціалізм. Нацизм виявляв велику подібність до рос. комунізму в тоталітар. методах керування суспільством, але мав протилежну спрямованість, будучи ідеологією і практикою агресив. нім. націоналізму. Зх. демократія, опинившись перед стратегіч. вибором у визначенні гол. небезпеки, могла обрати фашизм союзником проти комунізму або спертися на комуніст. диктатуру в боротьбі проти фашизму, насамперед нім. нацизму. Вибір на користь першої альтернативи обстоювали політики, близькі до правого А., але Зх. змушений був обрати ін. стратегію, оскільки реально нацизм і фашизм становили для європ. демократії та світ. цивілізації більшу загрозу. Комуніст. держава СРСР стала гол. збройною силою зх. демократії в боротьбі з націоналіст. тоталітаризмом. Тому посилення правих радикал. антикомуністів на те, що націоналіст. тоталітарні сили виконували прогрес. місію захисту європ. цивілізації від комунізму, безпідставні. Після воєн. розгрому нацизму та його союзників демократ. сили всього світу виступають проти комуніст. тоталітаризму; за умов «холодної війни» в різних країнах зх. світу нерідко великий політ. вплив мали праві антикомуніст. сили (напр., маккартизм у США в 50-х рр.). Розвал комуніст. системи іноді розцінюється як всесвітня перемога правого радикал. А., що не відповідає дійсності.

Рекомендована література

1. Anti-Bolshevik vade-mecum. Geneva, 1927;
2. Табунов Н. Стратегия современного антикоммунизма // Коммунист Вооруж. Сил. 1980. № 22;
3. Шмакова О. В. Антикоммунизм – методологическая основа политико-идеологической индоктринации студентов в США // Сб. науч. тр. Москва, 1985. Вып. 258;
4. Вартанов Г. Г. Советология – ядро современного антикоммунизма. Ленинград, 1986;
5. Алифанова Т. П. Антикоммунизм в западногерманской политологии // Африка в стратегии империализма в 80-е гг. Москва, 1988;
6. J. Kovel. Red hunting in the promised land: Anticommunism and the making of America. New York, 1994;
7. A. E. Neather. Twentieth-century Communism and Anticommunism: the view after the Cold War // Review in American History. 1995. Vol. 23, № 2;
8. R. G. Powers. Not without honor: The history of American anticommunism. New York, 1995;
9. W. A. Risher. The vindication of American anti-Communism // Orbis. 1996. Vol. 40, № 4;
10. Ситник П. К. Аналіз вихідних принципів соціально-політичного вчення марксизму. К., 1997.

Бібліографічний опис:

Антикомунізм / М. В. Попович // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-42881>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).